

især under de gentagne Ophold ved Kejsershoffet. At det lykkedes ham at vinde alle Nordens tre Kroner, skyldes efter Carlssons med gode Eksempler støttede Opfattelse ikke mindst hans egen Evne til at manøvrere sig frem; overensstemmende hermed afvises Arups Kapiteloverskrift »Hans Laksmands Regering« som Udtryk for en Undervurdering af Kongens Magtstilling. I Modsætning til Erslev og Arup tillægger Carlsson Christoffer en efter Omstændighederne betydelig Selvstændighed, ogsaa over for de bayerske Herrer, der havde fulgt ham til Norden. Indadtil — og ikke mindst i Sverige — var det hans første Maal at sikre den Ro og Orden, som var Forudsætningen for en Udjævning af det foregaaende Tiaars heftige Brydninger; med det for Øje kørte han Fogderne i stramme Tøjler og søgte i det hele at berolige Stemningen i Sverige, hvad der ogsaa synes at være lykkedes ham; i hvert Fald maa Karlskrønikens Vidnesbyrd om det modsatte afvises som værdiløst. Som det allerede af dette knappe Referat vil ses, er det paa flere Maader lykkedes Forfatteren at kaste nyt Lys over det korte Aaremaal, som Erslev engang betegnede som Kong Christoffers »lidet interessante« Regering — med megen Uret, for saa vidt det dog netop var i disse Aar, at Strømmen vendte, saa Kongedømmet begyndte at genvinde sin Styrke. Unionen lykkedes det dog ikke at konsolidere; meget træffende synes Carlssons afsluttende Ord, »att ingen större olycka någonsin drabbat den nordiska enhetstanken än konung Kristoffers bråda död vid endast trettiotvå års ålder«.

Alt i alt maa Professor Carlssons Værk betegnes som et værdifuldt Bidrag til Belysning af Unionstidens politiske Historie. Banebrydende som Erik Lönnroths Studier over samme Tidsrum — hvortil mere Hensyn kunde være taget — er Bogen ikke blevet. Men den Forskerflid og Kombinationsevne, hvorom den bærer Vidne, aftvinger trods alle Indvendinger uvilkaarlig Respekt.

Henry Bruun.

Lunds Domkyrkas Historia. Under Redaktion av Ernst Newman. I-II. Lund og Stockholm 1946.

Udforskningen af Lunde Stifts Historie har gennem lange Tider været betragtet som et Fællesomraade mellem svensk og dansk Videnskab. Man maatte da fra dansk Side nære store Forventninger til det Værk, som Lunde Domkirke i Anledning af 800-Aaret for Indvielsen af Højalteret 1145 udsendte under Redaktion af Domprovst Ernst Newman. Som Helhed maa ogsaa

dette omfangsrige, meget smukt udstyrede Værk karakteriseres som en virkelig betydelig Indsats, om end det ikke har undgaaet nogle af de Svagheder, som ofte klæber ved Arbejder af lignende Karakter. Det skorter jævnlige en Del paa Ensartethed i Behandlingsmaaden som Følge af, at en Række vidt forskellige Forfatterpersonligheder har skullet arbejde paa samme Linie, og den bestemt fastsatte Tidsfrist for Udgivelsen af Værket har kendeligt nok adskillige Steder efterladt sig Spor i mindre nøjeregnende Gennemarbejdelse af Stof og Form.

Til Trods for den talrige Mængde Afhandlinger og Studier, som i Aarenes Løb er udkommet til Belysning af Emnet¹, har man hidtil savnet en Fremstilling, der gav et samlet Overblik over det lundske Erkesædes og hele Stiftets Udvikling ned gennem Aarhundrederne. Det er aabenbart dette, Jubilæumsværket har sat sig som Maal at give, og navnlig første Bind, der ogsaa er af størst Interesse for dansk Historie, løser paa fortræffelig og vidtskuende Maade denne Opgave. I andet Bind opfatter man desværre gennemgaaende Emnet noget mere snævert, idet Fremstillingen væsentlig blot begrænses til en Redegørelse for Domkirkens specielle, ikke Stiftets, Historie. Skønt der er ydet overmaade meget i det nu udsendte Værk, staar der dog endnu mange Forskningsopgaver tilbage paa dette Omraade, bl. a. en Fremstilling (eller Sammenstilling) af Domkapitlets specielle Historie i Lighed med, hvad der fra dansk Side foreligger i J. O. Arhnungs udmærkede »Roskilde Domkapitels Historie«, I, 1937 (hvoraf dog Fortsættelsen beklageligvis stadig lader vente paa sig).

Som rimeligt er, indledes Værket med en Skildring af Domkirkebygningens og Inventarets Historie. Dette Bidrag skyldes Professor Otto Rydbeck, der ikke blot ved sine Studier staar som den mest indsigtfulde Kender af Emnet, men som ogsaa ved sin mangeaarige raadgivende Virksomhed med Hensyn til Restaureringsarbejder Gang paa Gang har haft Lejlighed til at indskrive sit Navn i Domkirkens Historie. Kan man maaske i dette Bidrag savne en lidt strengere Komposition, saa læses til Gengæld adskillige Afsnit ligefrem med Spænding. Det gælder særlig de Kapitler, hvori Forf. giver en Oversigt over de vigtige Forskningsresultater, der er tilvejebragt ved de arkæologiske Undersøgelser, som siden 1939 er foregaaet under hans Ledelse. Paa ikke faa Punkter tillader Materialet en forskellig Tydning,

¹ Et overvældende Indtryk af den litterære Behandlings Omfang faar man gennem den udmærkede Bibliografi »Lunds domkyrka i litteraturen«, som förstebibliotekarie Krister Gierow har leveret i »Inbjudning till Lunds domkyrkas 800-ars jubilæum 28-29 maj 1946«, 1-62, 4°.

men Professor Rydbeck udtaler sig overalt med stor kritisk Forsigtighed. Man har Indtrykket af, at hvert Ord er vejet paa Guldvægt.

Det første store Afsnit af Erkesædets almindelige Historie — fra den skaanske Missions Grundlæggelse indtil Jacob Erlandsens Død 1274 — er det blevet betroet Professor Lauritz Weibull at skrive¹. Ingen kunde være nærmere til det. Gennem mange Aar har Weibull i kritiske Studier behandlet enkelte Punkter i det lundske Erkesædes Historie, men først nu er det lykkedes Forf. at give et samlet Udtryk for sin livslange Forskning paa dette Omraade. Uden Tvivl staar Weibulls Bidrag som det ypperste i hele Værket.

Som det var at vente, er Behandlingen i høj Grad præget af den fremragende Historikers velkendte Ejendommeligheder, først og fremmest af streng Kildekritik og af en stadig Bestræbelse for at se de hjemlige Foreteelser paa bred, almeneuropæisk Baggrund. Ogsaa som Historieskrivning betragtet indtager Weibulls Afsnit en høj Rang. Den elegante, klare, koncise Stil er overalt af en mærkelig Monumentalitet, der harmonerer godt med det Stof, der behandles, og vistnok oftere end ellers, er Fremstillingen baaret af en personlig beaandet Stemning. Ikke faa Steder vidner om, at den store Kildekritiker tillige har et fint Øre for Livets Musik.

Weibulls kritiske Prøvelse af Kildestoffet, særlig af hele Saxo-traditionen, har medført en stærk Omformning af det overleverede Historiebillede. Nogle vil maaske finde hans Synspunkter for radikale, andre for konservative, men altid staar man over for en selvstændig Opfattelse, der afspejler et fast historisk Grundsyn og aabner Blikket for videre Perspektiver. Med Skarphed vender Forf. sig saaledes mod den ældre Tids Opfattelse af Knud den Hellige og søger at berøve ham det meste af den Helgen-glorie, som takket være Samtidens Hagiografer har straalet i saa mange Aarhundreder. For Udviklingen af det lundske Bispesæde har Knud dog haft utvivlsom Betydning gennem sine rundhaandede Donationer 1085.

Det afgørende Vendepunkt i Bispesædets Historie blev dog dets Ophøjelse til Erkebispesæde ca. 1104, hvad der bl. a. betyder den nordiske Kirkes Frigørelse fra Hamburg—Bremens Primat. Weibull betoner stærkt, at bag Gennemførelsen af hele denne Plan stod den daværende Biskop i Lund, Asser, selv den første Erkebiskop sammesteds (1104—37), en klog og handledygtig

¹ Afhandlingen er ogsaa udsendt som Særpublikation paa Rosenkilde & Baggers Forlag.

Prælat, der paa dette Omraade var i nært Samarbejde med Erik Ejegod. Den Pavebulle, ved hvilken Erkesædet oprettedes, er nu tabt, og man savner i Weibulls Fremstilling af dette vigtige Punkt en Behandling af den interessante Hypotese, som er fremsat af Professor J. Oskar Andersen, og i Henhold til hvilken Indførelsen af Tiendepligten skulde have været Pavestolens Betingelse for at gaa med til at oprette det nye Embede¹.

Under Behandlingen af den følgende Tids Udvikling dvæler Weibull særlig ved Erkebiskop Eskil, hvis ranke Skikkelse han omfatter med kendelig Sympati. Med god Grund har Weibull her — som andetsteds — fremdraget denne Mand ikke blot som den mest stortskaarne Personlighed i Lunde-Kirkens ældre Historie, men overhovedet som en af de største i dansk Middelalder, en Kirkefyrste af virkelig europæisk Format.

Med langt større Kølighed behandles derimod hans Efterfølger, Absalon, og det er et Spørgsmaal, om ikke Weibull her — i let forstaaelig Reaktion mod tidligere Tidens ensidige Lovprisning — er vel tilbøjelig til at gaa til den modsatte Yderlighed. Meget indgaaende og forstaaende skildres derimod de følgende imponante Erkebisper, Andreas Sunesen og Jacob Erlandsen, og deres mangeartede Virksomhed.

Billedet af Perioden efter Jacob Erlandsens Død 1274 og indtil Reformationen bærer ikke de samme straalende Farvetoner som Erkesædets første Storhedstid, men ogsaa de følgende Aarhundreder indeholder meget af Interesse: ejendommelige Personligheder, dramatiske Konflikter, rig indre Udvikling. Dette Afsnit af Lunde-Kirkens Historie er med stor Grundighed og Sikkerhed behandlet af Professor Gottfried Carlsson, der bl. a. udførligt skildrer Mænd som Jens Grand, Hans Laxmand, Jens Brostrup og Birger Gunnensen.

Det er let at se, at dette Bidrag skyldes en Forfatter, der fortrinsvis arbejder med den politiske Historie, og hans Behandling har da først og fremmest sin Styrke i Redegørelsen for den Rolle, Erkesædet og dets Mænd har spillet i Nordens politiske Omvæltninger, især i Unionstiden. Derimod kunde man nok have ønsket, at der jævnlig var ofret noget mere paa en kirkehistorisk orienteret Fremstilling af Erkesædets og Kapitlets indre institutionsmæssige Forhold. Særlig kortfattet er Behandlingen af Reformationstiden, der hviler paa et da utrykt Arbejde af fil. lic. Gösta Johannesson. Hele den betydningsfulde Udvikling mellem 1517 og 1536 burde sikkert i et Værk af dette Format have været be-
yst langt mere indgaaende.

¹ Kirkehistoriske Samlinger 5. R. II, 636-43.

For de mange andre Synspunkter, hvorunder en saa omfattende Institution som Lunde Erkesæde og Domkirke kan betragtes, har man undertiden været tilbøjelig til at glemme, at Katedralen i første Række var et af Middelalderens vigtigste Kultsteder i Norden. Det er derfor historisk meget velbegrunder, at man har ønsket til Fremstillingen af Erkesædets øvrige Historie at føje et Afsnit om det middelalderlige »Gudstjenesteliv«. Docent Bengt Strömberg, der har behandlet Liturghistorien, indskrænker sig dog væsentlig til Tiden efter 1300. Som saa mange andre liturghistoriske Afhandlinger er ogsaa dette Bidrag lidet tiltrækkende som Læsestof betragtet, og det er vanskeligt at naa frem til et virkeligt Helhedsbillede. Det ligger for saa vidt i Stoffets Karakter og forringer ikke Bidragets indre Værdi. Derimod er det en principiell Svaghed, at Forf. næsten udelukkende beskæftiger sig med Hovedtrækkene i Messen, saaledes som de i Lund til sidst udkrystalliserede sig i det statelige Missale Lundense 1514¹, og ikke giver en tilsvarende Behandling af det andet Hovedled i alt middelalderligt Gudstjenesteliv, Tidebønnen. Endvidere kunde man have ønsket, at Forf. i sin Undersøgelse havde inddraget adskilligt mere nordisk Missalestof, særlig det samtidige Missale Hafniense fra 1510, hvormed det lundske er beslægtet.

Temmelig uforstaaeligt er det endvidere, at et af de allervigtigste Led i det daglige »Gudstjenesteliv«, Aar ud og Aar ind, i Lunde Domkirke, de talrige Sjælemesse- og Aartidestiftelser, lades saa godt som uomtalt. Ved en Gennemgang af de mangfoldige Stiftelsesbreve og Testamenter, der bl. a. er trykt i Weibulls Diplomatarium diocesis Lundensis, vilde det have været let at fremdrage talrige Træk, der er af stor Betydning til at belyse Fromhedslivet, som det konkret udformedes i Lund. Denne Mangel paa bredere historisk Baggrund viser sig ogsaa i den meget spinkle Redegørelse for de Helgenskikkelser, der fortrinsvis har været dyrket i Lund².

Aaret 1536 kom til at danne en brat Afslutning paa det lundske Erkesædes politiske og kirkehistoriske Betydning. Fra at være et Knudepunkt i hele Nordens aandelige Liv sank Byen ned til at være en Provinsstad, der maatte nøjes med en begrænset lokal

¹ Domkirkejubilæet har givet Anledning til, at John Kroons Lys-trykanstalt i Malmö har udsendt en smuk Facsimileudgave af dette baade i typografisk og liturghistorisk Henseende lige betydningsfulde Monumentalværk. Desværre synes den nye Ud-gave at foreligge i et alt for begrænset Antal Eksemplarer.

² Man mindes her med et Suk afd. Ewert Wrangels fyldige Behandling af samme Emne i hans »Lunds domkyrkas konsthistoria«, 1923.

Virkekreds. Der kan da ikke til Domkirkens Historie i de første 120—130 Aar efter Reformationen knytte sig samme rigt nuancerede Interesse som til de foregaaende Tidsrum.

Tiden fra 1536 til 1660 (1680) skildres af Kyrkoherde, Friherre Kjell Barnekow, der bl. a. har gjort sig bekendt ved en talentfuld Bog om Niels Hemmingsen¹. Forf. er i udpræget Grad »Idéhistoriker« og har aabenbart haft vanskeligt ved at tegne et plastisk Helhedsbillede af den kirkehistoriske Udvikling i Lund i de første efterreformatoriske Menneskealdre. Det er saa meget mere beklageligt, som just dette Afsnit af Lunds Kirkehistorie altid har været temmelig stifmoderligt behandlet af svensk Forskning, medens der fra dansk Side foreligger ikke faa Forarbejder².

Særlig følelig er i dette Afsnit Manglen paa Skildringer af de ledende Personligheder. Der kunde saaledes her have været en gunstig Lejlighed til for en svensk Læsekreds at præsentere den Række interessante og karakterfulde Personligheder, som virkede som lutherske Superintendenter indtil 1660, Mænd som Frands Vormordsen, Niels Palladius, Mogens Madsen, Poul Mortensen Aastrup, Mads Jensen Medelfar, for slet ikke at tale om Peder Pedersen Winstrup.

Kjell Barnekow har fortrinsvis samlet sig om den Opgave at skildre Gudstjenesten og de institutionelle Forhold. Forf. har i den Anledning foretaget omhyggelige Forstudier, og hans Behandling af de nævnte Omraader udmærker sig ved stor Grundighed. Med rigtig Forstaaelse peges der ogsaa paa det efterreformatoriske Domkapitel og dets Betydning bl. a. som Samlingspunkt for Tidens humane og teologiske Dannelse. Saa meget mærkeligere er det da, at der just i en Skildring af denne Karakter savnes Omtale af den store teologiske Disputation 1544 mellem Kannikerne i Lund og de københavnske Universitetsteologer. Netop gennem en Analyse af dette Sammenstød mellem Repræsentanter for det Gamle og det Nye vilde man paa lærerig Maade have kunnet kaste Lys over Lunds Holdning over for Tidens brændende Spørgsmaal.

Fremstillingen af Lunds Kirkehistorie i den svenske Tid skal ikke omtales nærmere her. Det maa være tilstrækkeligt at nævne, at tre dygtige Forfattere — Professor Hilding Pleijel, Dom-

¹ Kjell Barnekow: Niels Hemmingsens teologiska åskådning. Lund 1940: jvfr. hertil J. Oskar Andersen i Kyrkohistorisk årsskrift 1941, S. 108-31 og Bjørn Kornerup i Dansk teologisk Tidsskrift IV, 57-66.

² I Vetenskaps-societeten i Lund, Årsbok 1943, 1-40 har jeg behandlet Stiftets Historie, for saa vidt angaar Biskopperne Poul Mortensen Aastrup og Mads Jensen Medelfar.

provst Ernst Newman og Biskop Edvard Rohde — har delt Stoffet mellem sig og givet interessante Skildringer af de følgende Aarhundreder. Trods forskellige Mangler og Brist maa »Lunds domkyrkas historia« dog betegnes som et Værk, der tjener til Ære for svensk historisk Forskning og ogsaa er af stor Værdi for dansk Historiekundskab.

Björn Kornerup.

F. M. Stenton: Anglo-Saxon England (The Oxford History of England vol. 2). Oxford 1943.

Anglo-Saxon England af Professor i Historie ved Reading Universitet F. M. Stenton bygger paa de to sidste Menneskealdres dybtgaaende Forskning og har denne Periodes karakteristiske Træk. Der ligger mange Aars Arbejde bag Bogens klare, saglige Fremstilling. Den henvender sig til en almindelig kultiveret Kreds af Læsere, maaske tilsigter den ogsaa at føre den fagstuderende Ungdom ind i Englands ældre Historie med de mange Problemer. En bedre Vejledning kan næppe tænkes. Under Texten findes Noter med Henvisninger til Kildesteder og til Behandlinger, undertiden Drøftelse af omstridte Spørgsmaal. En raisonerende Bibliografi og et omfattende Register afslutter Bindet¹.

F. M. Stentons egen Granskning har længe været samlet om Samfundsforholdene i Danelagen med varige Indslag fra den nordiske Kolonisation: *Types of manorial structure in the northern Danelaw* (1910), — *Documents illustrative of the social and economic history of the Danelaw* (1920), — *The free peasantry in the northern Danelaw* (1926), udgivet af Humanistiska vetenskaps-samfundet i Lund, — og den paa Stof og Idéer rige Raleigh-Forelæsning *The Danes in England* (1927). Han har staaet ved Siden af Allan Mawer i Ledelsen af English Place-Name Society og haft Del i adskillige Bind af Selskabets Publicationer. 1932 udsendte han *The first Century of English Feudalism (1066—1166)*.

I Overensstemmelse med det Program, der er lagt for »The Oxford History of England«, er den politiske Historie skudt ret meget tilbage til Fremme for Bebyggelseshistorie, Samfundsforhold, Forfatning og Forvaltning, Kirkens Historie. Denne For-

¹ I Bibliografien nævnes Ælnoths »Passio s. Canuti« og Sven Aggesons »Historia regum Daciæ« med Henvisning til Langebeks »Scriptores rerum Danicarum«. Ny Udgaver er givet af M. Cl. Gertz i »Vitæ sanctorum Danorum« (1908—12) og »Scriptores minores historiæ Danicæ medii ævi« (1917—18).